

ספר

נאמר מימים

פרשת בלק

מאת

הרב הגאון החסיד

ר' אברהם יוסף פסח (פסחוביץ)

זצ"ל

יו"ל ע"י נכדי המחבר

א) וירא בלק וגו', וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור פתורה אשר על הנהר ארץ בני עמו לקרא לו לאמר, הנה עם יבא ממזרים, הנה כסה את עין הארץ, והוא יושב ממלי וגו'. ולכאורה למה מספר הפסוק דירתו של בלעם, "פתורה, אשר על הנהר", וגם מה הטעם אשר מספר הפסוק "ארץ בני עמו" של בלק, אשר בלק בא משם, ומה נפ"מ מזה, וגם ממה שאמר לו "הנה עם יבא ממזרים", משמע אם לא יבא ממזרים, לא הי' השנאה כבושה כ"כ אצלו, והנה רש"י ז"ל (במדבר כ"ב ה' ד"ה עם יבא) כתב, וא"ת מה מוזיקך, סיחון ועוג שהיו שומרים אותנו, עמדו עליהם והרגום, הלא אדרבה, חרון אפו של בלק הי' צריך להיות יותר על סיחון מעל ישראל, כי סיחון נלחם במלך מואב האשון, ונטל חצי ארצו מידו, וגם מנין הי' יודע בלק שהוא יושב ממלו, שפירש"י ז"ל (במדבר כ"ב ה' ד"ה והוא יושב ממלי)

קרובים הם להכריתנו, והא הי' הציווי מהשי"ת "אל תזר את מואב", ומכ"ס שלא להכרית אותם, ודרשות חז"ל ידועים. חנני השי"ת לומר בזה, דהנה כבר כתבתי בפרשת ויבא מים ויבא אות א' על הפסוק שנאמר בפרשת כי תבא, "ארמי אוזד אבי, וירד ממרימה", וגם בהגדה של פסח נאמר, לא ולמד מה בקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים, ולכן בקש לעקור את הכל, שנאמר "ארמי אוזד אבי", כי אם לא רצה לבן לעקור את הכל, ולהחטיא את ישראל, ולעקור את נשמת ישראל סבא, הי' יכול להיות כל הגלות של ד' מאות שנה בארם נהרים, ארצו של לבן הארמי, רק בשביל שרצה לבן לאבד את יעקב וצניו היוצאים ממנו, ע"כ הי' ההכרח לירד יעקב וצניו למזרים, ולסבול שם גלות קשה ומרה יעיי"ש.

^א במדבר כ"ב ה' ד"ה והוא יושב ממלי: חסר כתיב, קרובים הם להכריתני כמו (תהילים קי"ח) כי אמילם (תנחומא):

והראשונים אשר הראו את שנאתם, שנאת עולם לעם עולם, היו בני לזן, כמו שנאמר שם, "וישמע דברי בני לזן לאמר, לקח יעקב את כל אשר לאבינו" וגו', ואח"כ נאמר "וירא יעקב את פני לזן, והנה איננו עמו כתמול שלשום", ופי' הספורנו (בראשית ל"א ב' ד"ה וירא יעקב) ראה, שקבל את הלשון הרע, לכן בא הכתוב כאן לומר, "וישלח מלאכים אל זלעם בן בעור פתורה, אשר על הנהר", ומתרגם חונקלוס ארם דעל פרת, דהוא ארם נהרים, משכנו של לזן ובניו, וזלעם בא מהם, כמו שמצואר בדברי חז"ל, "ארץ בני עמו" של זלק, "לקרוא לו, לאמר", שהפחד והמורא אשר הי' לזלק היתה "הנה עם ילא ממנרים", כלומר, העם אשר בעצורנו ירדו למנרים, לסבול שם גלות קשה ומרה, ילאו משם, והם גבורים, וה' עמהם, "הנה כסה את עין הארץ", שהרגו את סיחון ועוג מיתר הרפאים, ויש לחוש והוא יושב ממלו, קרובים הם להכריתנו כמו שפירש"י

ז"ל, כי מורא עלה על ראשו שירצו ישראל לנקום בזלק, אשר הוא מארצו של זלעם, וגם אבותיו של זלק, היו משתתפים בשנאה זו של לזן זיעקב, וגם מעורר את השנאה בזלעם אשר הוא מבני בניו של לזן הארמי, בשביל שסבלו ישראל על ידיהם גלות קשה ומרה, ולזה אמר הכתוב מקודם "וזלק בן נפור מלך למואב בעת ההוא", כי הוא בשנאתו הראשונה הי' מביא את הפחד והמורא לזלעם מואב, כי גם צדוף לזן את יעקב, לקח עמו אז, את אחיו, שהמה מבני עירו, כמו שפרשו המפרשים שם.

לכן שלח לזלעם "אולי אוכל נכה זו ואגרשנו מן הארץ", לגרום על ידי קללת זלעם עוד הפעם גלות, כמו שגרמנו לו גלות מנרים. ואפשר עוד לומר כי הי' תוצע שישראל הי' צריכים עוד להיות צמנרים ק"ץ שנים תשלום ד' מאות שנה, שלא היו שם אלא רד"ו, וע"י קללת זלעם יוכלו העמים עוד הפעם לכבוש את ישראל בגלות, וזה שאמר "הנה עם ילא

ממזרים", כלומר מעצמם, ולא השלימו את ד' מאות שנה שאמר הקב"ה, "ועתה לכה נח ארה לי וגו', ואגרשנו מן הארץ", כלומר לגרום עוד הפעם גלות אל עם ישראל.

והקב"ה הפך את קללת זלעם לזרחה, כי הוא אמר "אל מוציאם ממזרים", כי השלימו ישראל את כל ד' מאות שנה, והקב"ה הוציאם ממזרים "כתועפות ראם לו", ותרגום אונקלוס תוקפא ורומא דילי, כי הוא ז"ה וז"ש, חשב את ד' מאות שנה, משעה שנולד יצחק, וזה שנאמר זשה"ש "קול דודי הנה זה זא", ופירש"י (שה"ש ב' ח' ד"ה קול דודי) נושא הייתי אומרת לגאולה עד תום ד' מאות שנה, "קול דודי הנה זה זא" לפני הקץ, כמדלג על ההרים, ומקפץ

זגזעות, וגו', "כי הנה הסתיו עזר", חלו ארבע מאות שנה דלגתיים למנותם משנולד יצחק.

וזה שנאמר "עמי זכר נח מה יעץ זלק מלך מואז", "ומה ענה אותו זלעם זן זעור" וגו', "למען דעת זדקות ה'", כי ענת זלק היתה להחזיר את ישראל זגלות, והקב"ה הפך את הקללה לזרחה, והראה לכל זאי עולם, כי גאולת ישראל ממזרים היתה גאולת עולם, "למען דעת זדקת ה'", שנתן להם לישראל את תורתו, ולקח את ישראל לנחלתו, לעשות אותם ממלכת כהנים, וגוי קדוש, והוריד את שכינתו לאמר להם "אנכי ה' אלקיך" וגו', והוא רחום יכפר.

(ב) אל זקני מדין וגו'. וזרש"י ז"ל (במדבר כ"ב ד' ד"ה אל זקני מדין) ומה ראה מואב ליטל ענה ממדין כו', מנהיגם של ישראל צמדן נתגדל כו', אמרו לו אין כחו אלא צפיו כו', ועיין עוד צמד"ר (במדבר כ' ד') פרשה זו לכאורה קשה להצין דהיכן מצינו שמה רצינו ע"ה עשה פעולה מה צמדן צעקה ותפלה, והשי"ת שמע תפלתו, ומצוקשו נתמלא, שידעו מזה אנשי מדין שאין כחו של משה רצינו ע"ה אלא צפיו.

והנני השי"ת לומר בזה, דצפרשת שמות נאמר "ויצואו הרועים ויגרשום, ויקם משה ויושיען, וישק את לאנס". וצמד"ר (שמו"ר א' ל"ב) שם ויזילן לא נאמר, אלא ויושיען, ר'

יוחנן צסס ר"ח צנו של ריה"ג אומר דבר של גילוי עריות צאו לעשות עמהן, ועמד משה והושיען, נאמר כאן "ויושיען", ונאמר להלן "צעקה הנערה המאורסה ואין מושיע לה", מה להלן ג"ע, אף כאן גילוי עריות, ונוכל לומר שחז"ל למדו מגז"ש זו שני דברים, אחד שהי' כאן גילוי עריות, והשנית שהושיען צעקה ותפלה, אל ה' ית"ש, ולא צכח וגבורה, כי שם נאמר צעקה וגו' ואין מושיע לה, מה להלן צעקה, אף כאן צעקה, שצעק משה אל ה', וישמע הקב"ה את תפלתו, ויושיען צתפלה, ולא צסוס דבר, ומזה ידעו אנשי מדין שאין כחו אלא צפיו, וק"ל.

² במדבר כ"ב ד' ד"ה אל זקני מדין: והלא מעולם היו שונאים זה את זה, שנאמר "המכה את מדין בשדה מואב" (בראשית ל"ו), שבאו מדין על מואב למלחמה, אלא מיראתן של ישראל עשו שלום ביניהם; ומה ראה מואב לטל עצה ממדין, כיון שראו את ישראל נוצחים שלא כמנהג העולם, אמרו מנהיגם של אלו במדין נתגדל, נשאל מהם מה מדתו, אמרו להם אין כחו אלא בפיו, אמרו, אף אנו נבא עליהם באדם שכחו בפיו (תנחומא):

ג) ויאמר חלקים אל כל בלעם לא תלך עמהם וגו'. ולהלן בפסוק "ויבא חלקים" וגו', נאמר "אם לקרוח לך באו האנשים, קום לך אתם" וגו'. ולכאורה מ"ט הורשה לו הקב"ה לילך אתם, ורש"י ז"ל פי' אם הקריאה שלך, וסבור אתה ליטול עלי' שכה, קום לך אתם עכ"ל. ואינו מובן אם לא יקלל, ממילא לא יקבל על הליכה זו שכה, וא"כ שוב מ"ט הורשה לו הקב"ה לילך אתם, ועוד להלן נאמר "ויחר אף חלקים כי הולך הוא" וגו', וג"כ אינו מובן, הא הורשה לו לילך, ומ"ט הי' חרון אף חלקים עליו, והמפרשים האריכו בזה.

והנני השי"ת בזה לומר דהקב"ה רצה להראות לרשע זה, כי מסכן את נפשו, וירד לשאול תחתית אם יקלל את ישראל, ומשו"ה אמר לו באמירה הראשונה "לא תלך עמהם", ואעפ"כ בחירה צידו, לילך או לבל לילך, וזה שאמרו חז"ל, ומציאו רש"י ז"ל (במדבר כ"ב ל"ה ד"ה לך עם האנשים), בדרך שאדם רוצה לילך

זה, מוליכין אותו, פי' שאם רוצה לילך אפילו לקלל הרשות צידו, כי יהפוך ה' את הקללה לצרכה, ומה שהורשה לו אפילו לקלל ח"ו, הוא לצד ע"מ זה, אם סובר ליטול עלי' שכה בשביל שיקללם ר"ל, אבל אינו רשאי לילך מחמת שנאת ישראל לצד וכמו שהלך לקלל את מואב, הי' לצד בשביל שנתן לו סיחון שכה, אבל מצד עצמו, לא הי' לו שנאה על מואב, ועל אופן זה הורשה לו הקב"ה לילך, אבל הרשע הזה, הלך לקלל את ישראל, מחמת שנאתו הגדולה, ששונאם עוד יותר מצדו, וכמו שפירש"י ז"ל על פסוק "ויקם בלעם בצוקה, ויחבוש את חתונו", מכאן שהשנאה מקלקלת את השורה בו, "וילך עם שרי מואב", פירש"י ז"ל לבו כלבם שיה, עכ"ל, שהלך יותר בשביל שנאת ישראל מהנאת עצמו, מה שחשב לקבל שכה, לפיכך נאמר "ויחר אף חלקים כי הולך הוא", כי לא שמר וקיים מה שנצטווה לילך לצד בשביל קבלת שכה, והוא הלך יותר מחמת שנאת ישראל.

וכתיב (משלי י"ב) "שנאה תעורר מדנים, ועל כל פשעים תכסה אהבה", כי רשע זה רצה לעורר ר"ל כעס על ישראל, ע"י שנאתו הגדולה, והקצ"ה הפך את כל רצונו ומחשבתו, מחמת אהבתו הגדולה לישראל, ואדרבה עוד הראה הקצ"ה לישראל את אהבתו, לכן כתיב בפרשת כי תלא, "ולא אזה ה' אלקיך לשמוע אל זלעם, ויהפוך ה' א' לך את הקללה לזרחה, כי אהבך ה' אלקיך", כי עשה הקצ"ה זשזיל לבטל את מחשבת זלעם הרשע, שני דברים, אחד להפוך את הקללה לזרחה, והצ' כי עוד הי' הקצ"ה מעורר את אהבתו הגדולה לישראל, היפך שנאתו הגדולה של רשע זה. וזוה י"ל הטעם שזקשו חכמים לקבוע פרשת זלק זק"ס כמזואר

זכרותי ד' י"ז ע"ז, ואמר שם הטעם משום דכתיב זה האי קרא, כרע שכב כארי, וכלביא מי יקימנו, ולכאורה מ"ט לא אמרו חז"ל זקשו לקבוע פרשת זלעם, כמו שאמרו חז"ל זכ"ז ד' י"ד ע"ז, משה כתב ספרו ופרשת זלעם, ומ"ט קראו חז"ל כאן פרשת זלק, הלא פסוק זה "כרע שכב כארי" וגו', כתיב זכרותיו של זלעם, אכן חז"ל הקדושים זאו ללמד אותנו, שזשעה שאנחנו אומרים "ואהבת את ה' אלקיך" בפרשת קריאת שמע, לקבוע זלזנו אהבת הקצ"ה, שזריכים אנחנו לאהוב אותו זכל לב, ונפש, ומאד, מזה שראינו שהקצ"ה הפך ג"כ את השנאה של זלעם שרצה לעורר, והי' הקצ"ה מעורר להיפך את אהבתו,

^א ברכות י"ב: אמר רבי אבהו בן זוטרתני אמר רבי יהודה בר זבידא: בקשו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע, ומפני מה לא קבעוה, משום טורח צבור. מאי טעמא, אילימא משום דכתיב בה: "אל מציאם ממצרים", לימא פרשת רבית ופרשת משקלות דכתיב בהן יציאת מצרים. אלא אמר רבי יוסי בר אבין, משום דכתיב בה האי קרא: "כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו". יזולימא האי פסוקא ותו לא. גמירי: כל פרשה דפסקה משה רבינו, פסקינן, דלא פסקה משה רבינו, לא פסקינן:

^ב י"ד: ומי כתבן משה כתב ספרו ופרשת זלעם ואיוב יהושע כתב ספרו ושמונה פסוקים שבתורה שמואל כתב ספרו ושופטים ורות דוד כתב ספר תהלים על ידי עשרה זקנים על ידי אדם הראשון על ידי מלכי צדק ועל ידי אברהם ועל ידי משה ועל ידי הימן ועל ידי ידותון ועל ידי אסף ט"ו. ועל ידי שלשה בני קרח ירמיה כתב ספרו וספר מלכים וקינות חזקיה וסיעתו כתבו (ימשק סימן) ישעיה משלי שיר השירים וקהלת אנשי כנסת הגדולה כתבו (קנדג סימן) יחזקאל ושנים עשר דניאל ומגילת אסתר עזרא כתב ספרו ויחס של דברי הימים עד לו:

כמ"ס (מלאכי א' ב') "אהבתי אתכם" וגו'
 צלי תנאי, וכמו שנאמר "כי אהבך
 ה' אלקיך", עי"כ תעורר את
 אהבתינו אליו ית"ס, כמו שנאמר (משלי
 כ"ז י"ט) "כמים פנים אל פנים" וגו',
 ובזה מיושב קושית הראשונים איך
 שיך מנוה על הלצ, לאהוב את
 הצורא ית"ס, אמנם כהנ"ל "כמים
 פנים אל פנים", כי ע"י שרצה בלעם
 לעורר שנאה על ישראל, והקצ"ה
 הפך גם את מחשבתו, ואהב אותנו,
 בזה נוכל להתרגש באהבת הקצ"ה,
 ונוכל לצוא לקיים מנוה, זו של
 "ואהבת את ה' אלקיך" וגו', ודברים
 אלו עוד נאמרו בפרשת בלק,
 ומשו"ה קראוהו חז"ל ואמרו שצקשו

חכמים לקצוע פרשת בלק, ונזכה
 לאהוב את הצורא ית"ס בלצ ונפש
 ומאד, ולקבל על עצמינו קצועי"ס
 כמו שהורינו חז"ל.
 ובזה נצין כוונת חז"ל בצרכות ד' ז'
 ע"א "למען דעת לדקות ה'", אמר
 ר' אלעזר אמר להם הקצ"ה לישראל,
 דעו כמה לדקות עשיתי עמכם, שלא
 כעסקתי צימי בלעם הרשע כו', מלמד
 שכל אותן הימים לא זעם כו',
 יעיי"ס, מ"ט הי' צריך הקצ"ה
 לזעום ח"ו על ישראל, אכן כוונתם
 כי הפך הקצ"ה גם את ההתעוררות
 של שנאת אותו הרשע לאהבה כנ"ל,
 כמו שהפך את הקללה לצרכה, וכן
 יהי רצון, אמן!

^ה ברכות ז. ומי איכא רתחא קמיה דקודשא בריך הוא? זאין, דתניא "ואל זועם בכל יום". חוכמה זעמו, רגע.
 וכמה רגע, אחד מחמשת רבוא ושמונת אלפים ושמנה מאות ושמנים ושמנה בשעה, וזו היא רגע. ואין כל
 בריה יכולה לכיין אותה שעה, חוץ מבלעם הרשע, דכתיב ביה: "וידע דעת עליון". השתא דעת בהמתו לא
 הוה ידע, דעת עליון הוה ידע, אלא, מלמד שהיה יודע לכיין אותה שעה שהקדוש ברוך הוא כועס בה. והיינו
 דאמר להו נביא לישראל: "עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב וגו'". מאי "למען דעת צדקות ה'", אמר רבי
 אלעזר, אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: דעו כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי בימי בלעם הרשע,
 שאלמלי כעסתי, לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט. והיינו דקאמר ליה בלעם לבלק: "מה אקב
 לא קבה אל ומה אזעם לא זעם ה'", מלמד שכל אותן הימים לא זעם. וכמה זעמו, רגע. וכמה רגע, אמר רבי
 אבין ואיתימא רבי אבינא: רגע כמימריה. ומנא לן דרגע רתח, שנאמר: "כי רגע באפו חיים ברצונו". ואי בעית
 אימא מהכא: "חבי כמעט רגע עד יעבר זעם":

(ד) עוד על הפסוקים הללו, כי בתחלת ברכותיו של בלעם אמר, "מן ארם ינחני" וגו', "לכה ארה לי יעקב, ולכה זועמה ישראל", ופירש"י ז"ל בשני שמותיהם אמר לי קללם, שמא אחד מהם אינו מוצהק, ויש לדקדק ע"ז, מה הכוונה שאמר לקלל ח"ו, בשני שמות, וגם מ"ט חשש לומר שמא אחד מהם אינו מוצהק, וגם מה שאמר "כי מראש נורים אראנו, ומגבות אשורנו", ופירש"י ז"ל שאמר אני מסתכל בראשיתם ובתחלת שרשיהם, ואני רואה אותם מיוסקדים וחזקים וכו', ע"י אצות ואמהות, ג"כ צריכים להצין צמה ראה אותם שהם חזקים ומיוסקדים.

אכן י"ל דהנה הקצ"ה אמר לאצרהם אצינו ע"ה, "ואעשך לגוי גדול", שהזרע צרך ה', הגוי גדול אשר לו חלקים קרוצים אליו, ינאו ממנו, ואמר לו אח"כ "כי צינחק יקרא לך זרע", ופירשו חז"ל ולא כל ינחק, להוציא עשו ואלופיו ימ"ש, ואם ח"ו ימות ינחק, אי אפשר עוד לאצרהם

אצינו ע"ה להוציא את הגוי הגדול המצורך מצן אחר, ויפסיד את הדבר היקר והאהוב לו, וכשאמר לו הקצ"ה כשה"י ינחק צן ל"ז שנה, ועוד לא נולד לינחק שום צן, שיעלהו לעולה, הי' לו אצרהם אע"ה להרהר ע"ז, וכי יכול לאחוז את החבל בשני ראשים, אם יעלהו לעולה לא יקוים ו"אעשך לגוי גדול", ולא הרהר כלום, כדברי חז"ל, כי ידע אע"ה שדיבורי הקצ"ה חיים וקיימים, ולא יסתרו זא"ז, והגם שאמר לו הקצ"ה "העלהו" לצד, אעפ"כ אע"ה חשב למה לי להעלהו לעולה לצד, אם לא יקריב אותו.

אמנם דע כי ראשית ושורש ישראל סבא, הוא רק צדק נס, היוצא מגדר הטבע, וצדק הטבע לא הי' באפשרות כלל לאצרהם אצינו ע"ה להוליד צן, כמו שאמר לו הקצ"ה לא מאינטגנינות שלך, אין מזל לישראל אצרהם לא יוליד, אצרהם מוליד, שרי לא תלד, שרה תלד, פי' כי צדק הטבע והמזלות אין קיום

כלל לעם ישראל צעוה"ז, וכל הגוים יוכלו ח"ו להרע לישראל, כי עוה"ז שייך להם, וזאת היתה מריצת יעקב ועשו צנחלת שני עולמות, כמאמר חז"ל (בר"ר ס"ג ו'), על "ויתרוולנו הצנים בקרצה", כי "זורו רשעים מרחס", זירתי מתוח לקיבלי, וכל קיומו של עם ישראל הוא לצד חוץ לדרך הטבע, ותמיד עומד ישראל צדך נס חוץ לדרך הטבע, ואעפ"כ הם המה חיות של כל העולמות, וכל הצריחה הי' צשזיל שנקראו ראשית, צרא חלקים את השמים ואת הארץ, כדברי חז"ל, (ועמ"ש צפרשת פקודי (אות א)).

וזאת הוא הפי"ה קול קול יעקב, והידים ידי עשו", הקיום של יעקב, אינו ע"י הידים והטבע, אלא לצד ע"י קול תורה ותפלה, ומנפים תמיד לרחמי שמים, שיעשה הקצ"ה להם נס, שיוכלו להתקיים צעוה"ז, וחיותו וקיומו של עשו, הוא ע"י הידים

והטבע, אכן גדולה הוא עוד יותר כחו וקיומו של יעקב, בזמן שמתנהג עממו צסגנונו ואורחו, דרך התורה והמנוה, וזוה יוכל לצטל את כל כחו וקיומו של עשו, מה שירש את החרצ והידים, כלומר שיכול עוד יעקב להתקיים גם צדרך הטבע, אס מקיים את התורה ומנוות, כמ"ש חז"ל (בר"ר ס"ה ב') בזמן שקולו של יעקב כו', אין הידים ידי עשו שולטות, כי ע"י שישראל עושים רצון הצורא ית"ש, מקיימים הם את כל הצריחה, צשזיל ישראל שנקראו ראשית נצרא העולם, א"כ מתקיימים ישראל גם צדרך הטבע, ועי"כ יש לישראל צ' כחות ע"פ הטבע, וחוך לדרך הטבע, וזה מה שנטל יעקב מעשו הצכורה והצרכות, כי זכה יעקב למה שאמרו חז"ל, זכה נוטל חלקו וחלק חצרו, וזאת הוא השני שמות יעקב וישראל,

¹ בר"ר ס"ג ו' ויתרצו הבנים בקרבה (בראשית כה, כב), רבי יוחנן וריש לקיש, רבי יוחנן אמר זה רץ להרג את זה וזה רץ להרג את זה. ריש לקיש אמר זה מתיר צוויו של זה וזה מתיר צוויו של זה. רבי ברכיה בשם רבי לוי שלא תאמר משיצא ממעי אמו נזדוג לו, אלא עד שהוא במעי אמו זרתה מתוחה לקבליה, הדא הוא דכתיב (תהלים נח, ד): זרו רשעים מרחס:

קיומו ע"פ התורה, חוץ לדרך הטבע, וע"פ הטבע כנ"ל.

ובזה י"ל הפי' בדברי חז"ל במד"ר ואתחנן' פרשה ז' סימן ז' וז"ל, אזרהם אמר מה תתן לי, אמר ר' לוי אמר לפניו, רצש"ע אם מתבקש לי צדין שיהא לי צנים, תן לי, ואם לאו זרחמים תתן לי, אמר לו הקב"ה חייך צדין מתבקש לך, והנה "דבר ה' אליו" יעיי"ש, מה חלוק הי' לאחע"ה אם יהיו לו צנים צדין או זרחמיים, אכן י"ל דצדין הוא צדק הטבע, כמ"ש "זרחמיים צדק חלקים", צמדת הדין זרח את העולם, ועיין רש"י ז"ל שם, וכמ"ש חז"ל שהקב"ה מנהג את העולם ע"פ הטבע וכמ"ש הקפריים הקדושים דחלקים זגמט' הטבע, וזרחמיים חוץ לדרך הטבע, ואחע"ה הי' יודע מהקב"ה שע"פ הטבע

א"א לו להיות לו צנים, רק חוץ לדרך הטבע, אין מזל לישראל כנ"ל, והי' שוב מבקש מהקב"ה אם יתן לו צנים חוץ לדרך הטבע, שיוכלו להתקיים גם צדק הטבע, ויהיו נוחלים ז' עולמות כנ"ל, וזה שאמר אחע"ה אם מתבקש לי צדין שיהיו לי צנים, תן לי, פי' שיתקיימו גם צדין, פי' צדק הטבע ג"כ ואם לאו זרחמים תן לי, שיהיו עכ"פ מתקיימים זרחמיים, חוץ לדרך הטבע, וא"ל הקב"ה חייך צדין מתבקש לך, פי' כמ"ש שהגם שכל היות של עם ישראל הוא חוץ לדרך הטבע צדק נס, אחע"כ הצטיח לו הקב"ה שיהיו מתקיימים צדק הטבע ג"כ, ויהיו נוחלים ז' עולמות עוה"ז ועוה"ב.

והרשעים הללו זלק וזלעם, חשבו ענות לאצד ח"ו את קיומו של ישראל צדק הטבע, וגם חוץ לדרך הטבע,

י' דבר"ר ב' ז' אברהם אמר (בראשית טו, ב): ה' אלהים מה תתן לי, אמר רבי לוי אמר לפניו רבונו של עולם אם מתבקש בדין שיהיו לי בנין תן לי, ואם לאו זרחמיים תתן לי, אמר לו הקדוש ברוך הוא חייך בדין מתבקש לך (בראשית טו, ד): והנה דבר ה' אליו, ואף משה כך אמר: ה' אלהים אתה החלות, אם מתבקש בדין שאכנס לארץ ישראל, אכנס, ואם לאו אכנס זרחמיים. אמר לו הקדוש ברוך הוא אל תתהדר לפני מלך וגו' (דברים ג, כז): כי לא תעבר את הירדן הזה, כיון שראה משה היאך הדברים חזקים, התחיל מדבר דברים קשים:

וזה שאמר זלעם "לכה ארה לי יעקב, ולכה זועמה ישראל", בשני שמותיהם שמה אחד מהם אינו מובהק, וזה שאמר זלעם למלאך ה', למוד הוא בכך, שאומר דבר ומלאך מחזירו, אמר לאברהם "קח נא את זנך" וגו', וע"י מלאך זטל את דברו, פי' כי שאל כמתעתע, כי ע"י שאמר הקצ"ה לאהע"ה שיעלה את יצחק לעולה, שוב אינו צמאיחות כלל בדרך הטבע, השתלשלות של עם ישראל, הגוי גדול המצורף, וע"י מלאך זטל דברו, ומינחק עצמו ינא העם הנבחר, ונתקיים כמו שאמר הקצ"ה כי צינחק יקרא לך זרע.

וזה עצמו הי' דבורו של הקצ"ה, מתחלה אמר לו הקצ"ה "לא תלך עמהם" וגו', "כי צרוך הוא" ע"י האבות, פי' שאמר לו כי אפילו אם בדרך הטבע ראויים הם ישראל לכלי' ח"ו, אעפ"כ קיומם של ישראל חוץ

לדרך הטבע, כי צרוך הוא ע"י אבות כנ"ל, ואמר לו אח"כ "אם לקרוא לך באו האנשים קום לך אתם", ופירש"י ז"ל אם הקריאה שלך לקבל ממנו, וזאת הוא בדרך הטבע, "ואך את הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה", כי לא תוכל להרע להם, ותדע כי קיומו של ישראל הוא חוץ לדרך הטבע, נסים גלויים.

וזה שנאמר בפרשת כי תנא, "ולא אבה ה' אלקיך לשמוע אל זלעם, ויהפוך ה"א לך את הקללה לצרכה, כי אהבך ה"א", תלה הכתוב זטעם זה לצד, "כי אהבך ה"א", פי' כנ"ל כי הגם שהי' יכולת זידו ח"ו להזיק להם ע"פ הטבע, אצל מחמת "כי אהבך ה"א", העלה הקצ"ה את ישראל חוץ לדרך הטבע, וקיים "ויהפוך ה"א לך את הקללה לצרכה", וממילא מתקיימים ג"כ בדרך הטבע, וכן יהי רצון, אמן!

ה) ועתה שבו נא בזה וגו', ואדעה מה יוסף ה' דבר עמי. ופירש"י ז"ל לא ישנה דבריו מזרכה לקללה, הלואי שלא יוסף לצרך, כאן נתנבא שעתיד להוסיף להם זרכות על ידו עכ"ל. ולכאורה קשה להצין איך מרומז במילות אלו מה יוסף ה' לדבר עמי כל זאת שלא ישנה דבריו מזרכה לקללה, והלואי שלא יוסף לצרך, וכאן נתנבא שעתיד להוסיף להם זרכות על ידו.

ויתכן לומר כי צפרשת דברים צפסוק "ה' אלקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלקי פעמים, ויצרך אתכם כאשר דבר לכם", פירש"י ז"ל שם, מה שוב "ויצרך אתכם כאשר דבר לכם", אלא אמרו לו, משה אתה נותן קלצה לצרכותינו, כזר הצטיח הקצ"ה את אברהם "אשר אם יוכל איש למנות" וגו', אמר להם, זו משלי היא, אצל הוא "יצרך אתכם כאשר דבר לכם" עכ"ל. ונראה לומר שבזה שאמר משרע"ה "ה' אלקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלקי פעמים", הזרכות

האלה, המה מה שהוסיף הקצ"ה ע"י משרע"ה זרכות שהיתה בקלצה, על הזרכות שנתצרכו האבות מפי הקצ"ה שיהיו צלי קלצה, וצלי גבול. וכן בלעם שאמר ג"כ דברים אלו "מה יוסף ה' דבר עמי", שהי' מרמוז במילות אלו "יוסף ה'", להזרכות שהיתה מפי הקצ"ה ע"י משרע"ה בקלצה, לצד הזרכות שנתצרכו האבות מפי הקצ"ה שהיו צלי קלצה, וזה כוונת רש"י ז"ל כאן נתנבא במילות "מה יוסף ה'" שעתיד להוסיף להם זרכות על ידו וק"ל.

והנה י"ל שזרכות הקצ"ה לאבות הקדושים אשר היו צלי קלצה, וזרכות של משרע"ה וגם הזרכות שהוסיף הקצ"ה ע"י בלעם שהיו בקלצה, הם המה דברי הגמ' יומא ד' כ"ז ע"ב, אמר ר"ש בר נחמני ר' יונתן רמי, כתיב (הושע ב' א') "והי' מספר בני כחול היס" (אלמלא אית להו מנין) וכתיב (עש) "אשר לא ימד ולא יספר", לא קשיא, כאן בזמן

שישראל עושים רצונו של מקום, כאן בזמן שאין עושים רצונו של מקום, ונראה שהקושיא של ר' יונתן היתה כמו שאמרו ישראל בעצמם למשה רבינו ע"ה, אתה נותן קלצה לברכותינו, כבר הצטיח הקב"ה את אברהם "אשר אם יוכל איש למנות", ומשרע"ה אמר להם זו משלי היא, אבל הוא "יצרך אתכם כאשר דבר לכם", פי' כתירץ הגמרא כאן בזמן שעושים רצונו של מקום, כאן בזמן שאין עושים כו', כי הזרכות של משרע"ה לישראל אשר היו בקלצה, הם ג"כ כשאין ישראל עושים רצונו של מקום, ואינם זכאים וכן זרכות של זלעם היו ג"כ על זחי' זו, גם כשאין ישראל זכאים, ועצם תחוב לו בגרונו של אותו הרשע, ואמר הלוואי

שלא יוסיף לצרך, שנתיירא על זאת, שיתזרכו ישראל ידו גם כשאין עושים רצונו של מקום.

ודברים אלו נרמזים במד"ר דברים פרשה א' סימן ד' א"ר אחא בר חנינא ראיות היו התוכחות לומר מפי זלעם, והזרכות מפי משה כו', אמר הקב"ה יוכיחן משה שאוהבן, ויצרכן זלעם ששונאן, כדי שיתזרכו הזרכות והתוכחות זיד ישראל יעיי"ש, כי הזרכות שהוסיף הקב"ה ע"י זלעם, היו מעין הזרכות שנתזרכו ישראל מפי הקב"ה ע"י משרע"ה גם כשאין ישראל עושים רצונו של מקום, והם ראויים לתוכחות, ואעפ"כ נתזרכו, ומלאך רע, זלעם, זע"כ אמר חמן וק"ל.

(ו) ויפתח ה' את פי האתון וגו',
 וצמחנה אצות עשרה דזרים נצראו
 צערב שצת צין השמשות כו' ופי
 האתון. והטעם שהראה הקצ"ה נס
 זה לרשע זה שאתונו ידבר, וגם לריק
 להצין הטעם שפי האתון נצרא
 צער"ש צין השמשות.

י"ל כי הרשע הזה התצרך צעמו
 "וידע דעת עליון", הראה לו
 הקצ"ה צפתיחת פי האתון, וצדיצורה
 לו, שאין לו דעת כלל, כי חז"ל אמרו
 חולין ד' ה' ע"צ על פסוק (תהילים ל"ז)
 "אדם ובהמה תושיע ה'", אלו בני
 אדם שהן ערומין צדעת כאדם,
 ומשימין עצמן כבהמה, ופירש"י ז"ל
 שהן ערומין צדעת כאדם הראשון,
 ומשימין עצמם כבהמה, דכאי רות,
 עכ"ל. כי תכלית הידועה הוא שלא
 נדע, כמ"ש הספרים הקדושים,
 ומשה רבינו ע"ה מקור הדעת,

כמ"ש (תהילים ח' ו) "ותחקרהו מעט
 מאלקים", וזכה לכל המדריגות, עד
 שער הנו"ן, העידה עליו תוה"ק
 "והאיש משה ענו מאד" וגו', כי
 צחמת מותר האדם מן הבהמה אין,
 לצד הדיעה והדיבור שנתוסף באדם,
 כמו שא"י צתרגום חונקלוס "לנפש
 חי" לרוח ממללא, וצרש"י ז"ל שם
 שנתוסף צו דעה ודיבור. ומצואר
 צספרים הקדושים כי הדיבור צא
 מחיות פנימיות של הנפש, וה'
 מוצאות הפה, המה מרקמים
 ומציירים את הדיבור, והמה לצדם
 כלים להוציא את הדיבור כתקני,
 וצחמת יש גם לבהמה כל ה' מוצאות
 הפה, כמו שמצואר חולין ד' כ"ז
 ע"א ממקום שסח חטבו, ופריך
 ואימא מלשונו, ופירש"י ז"ל לשון
 מסייע להוציא קול, וצכורות נמי
 לענין מומים צבהמה תנן, ושניטל
 רוב המדבר בלשונו עכ"ל וכן פירש"י

^ה חולין כ"ז. דבי ר' ישמעאל תנא ושחט אל תקרי ושחט אלא וסחט ממקום שסח חטבו יבואימא מלשונו
 בעינן דם הנפש וליכא ואימא דקרע ואזיל עד דם הנפש ותו שהייה דרסה חלדה הגרמה ועיקור מנלן אלא
 גמרא שחיטה מן הצואר נמי גמרא יגוקרא למאי אתא דלא לשוייה גיסטרא:

^ט שם ד"ה שסח: שמוציא קול: לשון מסייע להוציא קול ובכורות (דף מ.). נמי לענין מומין בבהמה תנן
 ושניטל רוב המדבר בלשונו:

ז"ל צקדושין ד' כ"ה ע"א ד"ה רוצ
המדצר וז"ל ממקום פרישת דיצוקו
ולמעלה קרי מדצרה, אע"ג דדיצור
צצהמה לא שייכה, קרי ל"י מדצרה,
הואיל והוא המדצר בלשון האדם
עכ"ל. הרי שגם לצהמה יש כל כלים
המדצרים, רק שאין לצהמה חיות
ופנימיות של נפש המדצרת.

ולכך כרת הקצ"ה עם האדם צב'
הצריתות, צרית הלשון, וצרית
המעור, העומדים זה מול זה, כמ"ס
הספה"ק, כי צרית המעור צא
מהדעת של האדם, כמ"ס "וידע
האדם" וגו', כמ"ס צקפריס
הקדושים, ואם האדם ח"ו חוטא בו,
פוגם צהדעת אשר צא מהמות, וכן
אם אדם פוגם את לשונו, מקלקל

את הדיצור אשר צא מחיות
הפנימיות של הנפש שלו, ואם לומד
תורה, מתקן ומרפא את פנימיות
נפשו, כמו שמצואר צמד' רצה' ריש
דצרים אשר התורה מרפא הלשון,
ומרנא ורצנא הרי"ם זל"ה זי"ע
ועכ"ל אמר שאע"ג שא"י צוה"ק
שעל חטא הידוע אינו מועיל תשובה,
אעפ"כ עם לימוד התורה מועיל
תשובה גם על חטא זה. ואמר
הטעם, כי תשובה צאה מהלב,
שנאמר (ישעיהו ו' י"ג) "ולצבו יצין ושצ",
וחטא זה צא מהמות, והקלקול הוא
למעלה מהתיקון, לכן אינו מועיל
תשובה, אצל צאמנעות לימוד התורה,
אשר ג"כ צאה מהמות, מועיל
תשובה. ועיין צהקדמת אגלי טל"א

' דבר"ר א' א' אמר הקדוש ברוך הוא ראה לשונה של תורה מה חביבה שמרפא את הלשון, מנין, שכן כתיב
(משלי טו, ד): מרפא לשון עץ חיים, ואין עץ חיים אלא תורה, שנאמר (משלי ג, יח): עץ חיים היא למחזיקים
בה. ולשונה של תורה מתיר את הלשון, תדע לך לעתיד לבוא הקדוש ברוך הוא מעלה מגן עדין אילנות
משבחים, ומה הוא שבחן, שהן מרפאין את הלשון, שנאמר (יחזקאל מז, יב): ועל הנחל יעלה על שפתו מזה
ומזה וגו'. מנין שהיא רפואה של לשון, שנאמר (יחזקאל מז, יב): והיה פריו למאכל ועלהו לתרופה. רבי יוחנן
ורבי יהושע בן לוי חד אמר לתרפיון, וחד אמר כל שהוא אלם ולועט הימנו לשונו מתרפא ומצחצחה מיד
בדברי תורה, שכך כתיב: מזה ומזה, ואין מזה ומזה אלא תורה, שנאמר (שמות לב, טו): מזה ומזה הם כתבים.
רבי לוי אמר מה לנו ללמד ממקום אחר נלמד ממוקומו, הרי משה עד שלא זכה לתורה כתיב בו (שמות ד, י):
לא איש דברים אנכי, כיון שזכה לתורה נתרפא לשונו והתחיל לדבר דברים, מנין, ממה שקרינו בענין, אלה
הדברים אשר דבר משה:

אגלי טל בהקדמה ובחרתי להדפיס תחילה בהלכות שבת, יען שבש"ס סוטה (סוטה לז): "שכל מצוה
ומצוה נכרתו עליה ארבעה בריתות ללמוד וללמד לשמור ולעשות", ומבואר שללמוד וללמד הוא מחלקי
המצוה, ומובן שכשם ששמירת שבת שקול כנגד כל המצוות, כן ללמוד וללמד בהלכות שבת שקול כללמוד

להגה"ק מסאכאטשױז זל"ה, והוא כנ"ל שהתורה מרפא את הלשון, שעומדים שניהם זה מול זה, והדעת והדיבור מאחדים הם זל"ז.

ורשע זה בא לתפוס את הקול של ישראל, שהוא פנימיות נשמת ישראל קבא, כמו שפירש"י ז"ל, וזחטיפה זו ענמה, שרצה לקלל בפיו, חטא מיד, "כי צרוך הוא", ושום אומה ולשון לא יוכלו לבטל את הזרכות שנתצרכו ישראל מפי הקצ"ה, כמ"ש רש"י ז"ל בפסוק "וצרך ולא

אשיצנה", וכמו שא"י ג"כ צמד"ר"י פרשה זו, על פסוק "לכה ארה לי יעקב" וגו', מלך שצירר לענמו מנה, ועמד אחד ואמר גנאי עלי, כלום יש לו חיים, ואלו חבלתו ונחלתו וסגולתו כו', מלך שנטל עטרה ונתנה צראשו, ואמר אדם שאינה כלום, יש לו חיים, צתמוה, ואלו כתיב (ישעיהו מ"ט

צ) צהן "ישראל אשר צך אתפאר", ולפ"ז חטא צהקול, כי הי' רצה להפוך את הדבור, שתפס מישראל את דברי חלקים חיים ומלך עולם,

וללמד כל המצוות. ועוד, כי שבת במרה נצטוו. ובזוהר חדש דפוס אמשטרדם כ"ו, בעניין שבת במרה נצטוו, שהיו נחוצים למצוות שבת לתיקון מכירת יוסף, כי צדיק ושבת וברית חד. ובזה יובן, כי שבת נחוץ לתיקון הברית, וממילא גורם שמירת הברית. ובזה יובן מאמר חכמינו ז"ל (שבת קיח:): "שבת מביא גאולה", על-פי דברי האר"י ז"ל בפסוק (בראשית טו יג): "כי גר יהיה זרעך", שכל הגלויות באים מחמת פגם הברית. ממילא, שבת, שמתקן זה הפגם, מביא גאולה. ועל-פי זה יובן נחיצת הלימוד בהלכות שבת לתיקון פגם זה, כי תיקון הברית תלוי ביותר בלימוד התורה, וביותר בלימוד התורה בעיון, על-פי מה ששמעתי מאדומ"ר זצ"ל בפירוש דברי הזוה"ק, שעל חטא שז"ל אינו מועיל תשובה, משום דתשובה היא מלב, כדכתיב (ישעיהו ו י): "ולבבו יבין ושב ורפא לו", ופגם שבזרע הוא במוח, והרי הקלקול למעלה ממקום התיקון. וכן מצאתי בספר זרע קודש. ועל כן, עיון הלכה, שהוא במוח, וכל שכן מי שמחדש חידושים, הרי התיקון גם-כן במוח:

י"ב במדב"ר כ' י"ט דבר אחר, מן ארם ינחני, אמר לו השוינו שנינו להיות כפויי טובה, אלולי אברהם אביהם לא היה בלק, שנאמר (בראשית יט, כט): ויהי בשחת אלהים את ערי הככר ויזכר אלהים את אברהם וישלח את לוט, ולולי אברהם לא פלט לוט מסדום, ואתה מבני בניו של לוט. ואלולי יעקב אביהם לא הייתי אני בעולם, שלא ראה לבן בנים אלא בזכות יעקב, שבתחלה כתיב (בראשית כט, ט): ורחל באה עם הצאן, ואלו היה לו בנים היאך בתו רועה, ומשהלך יעקב לשם נתנו לו בנים, שנאמר (בראשית לא, א): וישמע את דברי בני לבן, וכן אמר לו (בראשית ל, כז): נחשתי ויברכני ה' בגללך. (במדבר כג, ז): לכה ארה לי, מי שהוא מארר לעצמו מארר, שכך כתיב (בראשית יב, ג): ומקללך אאר, ואומר (בראשית כז, כט): ארדיך ארור. לכה ארה לי יעקב ולכה זעמה ישראל, אלו לאמה אחרת בקש שאקלל, כגון בני אברהם ויצחק, הייתי יכול, אלא יעקב, מלך שבורר לעצמו מנה ועמד אחד ואמר גנאי עליה כלום יש לו חיים, ואלו חבלתו ונחלתו וסגלתו, שנאמר (דברים לב, ט): כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו, (שמות יט, ה): והייתם לי סגלה. ולכה זעמה ישראל, מלך שנטל עטרה ונתנה בראשו ואמר אדם שאינה כלום, יש לו חיים, ואלו כתיב בהן (ישעיה מט, ג): ישראל אשר בך אתפאר. מה אקב לא קבה אל (במדבר כג, ח), בשעה שהיו ראויין להתקלל לא נתקללו, כשנכנס יעקב לטל את הברכות נכנס במרמה, דכתיב (בראשית כז, טז): ואת ערת גדיי העזים, אמר אביו (בראשית כז, יח): מי אתה, אמר לו (בראשית כז, יט): אנכי עשו בכרך, מי שמוציא שקר מפיו אינו ראוי להתקלל, ולא עוד אלא שנתברך, דכתיב (בראשית כז, לג): גם ברוך יהיה, והיאך אני מקללן לא קבה אל:

וחטא זהקול והדבור, אשר הוא הדעת וחיות הפנימיות של עם ישראל.

ועיקר הידיעה הוא כמו שאיתא בדברי חז"ל^ג (במדב"ר י"א), איזהו דעת זה המכיר את צורא, והרשע הזה אין לו דעת זה כנ"ל, ולא נוכל לדמות אותו כלל להצני אדם, שהן ערומין בדעת כאדם הראשון, ומשימין עצמן כזהמה, דכאי רוח, כי הוא הראה שאין לו דעת כזהמה, ומשים עצמו כאדם, ומשבח עצמו שיש לו דעת, "וידוע דעת עליון", ונתקיים ברשע זה הפסוק בקהלת^ד (ג' י"ח) "אמרתי אני בלבי, על דצרת בני האדם לצרם האלקים, ולראות שהם זהמה המה להם", וכמו שפרשו שם המפרשים^ה.
והמור הוא סכל ביותר מכל הבהמות, כמ"ס המפרשים^ו על

פסוק (ישעיהו א' ג) "ידע שור קנהו, וחמור חבוס בעליו", לכן הראה לו הקצ"ה, צדיצור של איתו ג"כ ההיפך זה, כי סכלה של זהמה שאין לה דעת כלל, יש לה כח הדיצור, וסלקה את זלעם צתוכתה, כי יש לה יותר פנימיות מאדונה, אשר אמר "וידוע דעת עליון", וע"כ נצרא פי האתון צערב שבת צין השמשות, כי צין השמשות הוא ספק יום ספק לילה, ואין אנו יודעים אם הוא עדיין חול, ואם הוא כבר קודש, והראה לו הקצ"ה צפתיחת פי איתו דבר וחלופו, שהוא אצד דעתו וצורתו, והזהמה אשר אין לה דעת כלל, הי' לה הדיצור, אשר שייך רק לאדם, וסלקה את זלעם צתוכתה כנ"ל, והוא רחוס יכפר, עוד מ"ס לקמן צפרשת מטות.

^ג במדב"ר י' א' ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה, בדעתו תהומות נבקעו, זה הים. חכמה היא יראת ה', כמה דתימא (איוב כח, כח): הן יראת ה' היא חכמה וסור מרע בינה. דעת, זה המכיר את בוראו, כמה דתימא (הושע ד, א): ואין דעת אלהים בארץ, ואומר (ירמיה ט, כג): השכל וידע אותי:

^ד רש"י על קהלת ג' י"ח ד"ה על דבר בני האדם: שאחזו להם מדת גאוה לנהוג שררה ורבנות בקטנים מהם: ד"ה לברם: (ספרים אחרים: לבררם) הקדוש ברוך הוא להודיעם שאין שררותם כלום, ולהראותם שהם, ואף השרים והמלכים: ד"ה בהמה המה להם: כשאר בהמה וחיה המה לעצמם:

^ה מצודת דוד ישעיהו א' ג' ד"ה ידע שור: הלא אף השור יודע ומכיר את בעליו אשר קנהו ונשמע הוא אליו והחמור הזה עם שהוא סכל ביותר עכ"ז יודע הוא מקום האבוס של בעליו והולך שמה להנאתו: